

ŠOLSKI (MATURITETNI) ESEJ

- piše se po navodilih, obseg: najmanj 700 besed, čas pisanja: 120 minut
- je zapis o posameznikovem branju in premišljevanju o literaturi
- izbor med RAZPRAVLJALNIM in RAZLAGALNIM (INTERPRETATIVNIM) esejem

RAZPRAVLJALNI esej	RAZLAGALNI (INTERPRETATIVNI) esej
<p>Piše se na podlagi poznavanja večjega števila lit. besedil (branje v širino).</p> <p>Pogoj zanj je vnaprejšnje <i>problemsko</i> branje.</p>	<p>Piše se na podlagi podrobnega branja krajšega besedila ali odlomka pri samem izpitu.</p> <p>Pogoj zanj je dobro razvita zmožnost lit. branja (branje v globino, občutljivo zaznavanje oblike in vsebine, mestoma izvirno, ustvarjalno izražanje).</p>
<p>Kandidat pri pisanju po navadi nima pred seboj besedila, zato ga mora dobro prebrati že prej.</p>	<p>Kandidat ima pri pisanju besedilo pred seboj; pred pisanjem ga podrobno prebere in si podčrtuje svoja opažanja, beleži vtise.</p> <p>Če je odlomek del vnaprej predpisanega sklopa, je treba z umeščanjem in utemeljevanjem dokazati tudi poznavanje sklopa.</p>
<p>V eseju se pričakuje idejno-tematska (vsebinska) interpretacija besedil iz sklopa, pogosto tudi primerjanje temeljnih zvrstno tematskih in idejnih sestavin v njih, pretežno doživljajsko-izkušensko opredeljevanje in vrednotenje, umeščanje v kontekst.</p>	<p>V eseju se pričakuje idejno-tematska in slogovno-kompozicijska interpretacija (izražanje doživljanja, razumevanja, vrednotenja) neznanega (odlomka iz znanega) besedila, predstavitev doživetja in estetsko vrednotenje, umeščanje v kontekst.</p>
<p>Neposredno pred pisanjem pisec spominsko aktivira poznavanje besedil, ki ga je pridobil pri poprejšnjem branju, in oblikuje esej v skladu s problemom, ki ga nakazujejo smernice.</p>	<p>Neposredno pred pisanjem pisec podrobno bere predloženo besedilo in oblikuje esej, kot ga napeljujejo smernice.</p>
<p>Pričakuje se uporaba temeljnih strokovnih izrazov za poimenovanje lit. pojavov, različnih načinov razvijanja teme, slogovna živost pisanja, prizadevanje za vsebinsko in kompozicijsko zanimivost in prepričljivost.</p>	<p>Pisec uporablja natančna strokovna poimenovanja posameznih sestavin lit. predloge, različne načine razvijanja teme, izkazuje slogovno živost, prizadeva si za izvirnost, zanimivost oblike in vsebine eseja.</p>
<p>V skupni oceni velja vsebina 30, jezik pa 20 točk.</p>	<p>V skupni oceni velja vsebina 30, jezik pa 20 točk; znotraj točk za vsebino jih je nekaj namenjenih posebej za oceno vtisa o ustvarjalnosti besedila.</p>

Ocena naloge:

- **Razpravljalni esej** (50 točk): vsebina (do 30 točk), jezikovna pravilnost (do 8 točk), slog (do 6) in zgradba (do 6)
- **Interpretativni esej** (50 točk): vsebina (do 30 točk), jezikovna pravilnost (do 8 točk), slog (do 6) in zgradba (do 6)

JEZIKOVNO-SLOGOVNA PRAVILNOST (20 točk)

Število besed	jezikovna p.		slog		zgradba	
Najmanj 700	do 8		do 6		do 6	
600-450	do 6		do 4		do 4	
299-150	do 2		do 2		1	
pod 150	1		1		0	

Če pri Vsebini ali Jeziku kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

ZGRADBA ŠOLSKEGA ESEJA

- **Teza (UVOD) – vsaj 3 trditve, razlaga/razvoj, utemeljitev (JEDRO) – sinteza (ZAKLJUČEK)**
- Členjenje besedila na odstavke;
- **tridelna** zgradba besedila: uvod, jedro in zaključek;
- zamik v desno (brez izpuščanja vrstic);
- **vsak odstavek vsebuje eno dejstvo** (argument); se nanaša na eno navodilo;
- jedro, sestavljeno iz več odstavkov;
- odstavki morajo biti **povezani** (natančno izpeljano razmišljanje – rdeča nit (besedilo je **smiselno, sovisno in zaokroženo** sporočilo – 1. letnik). V vsakem navodilu podčrtajte ključno besedo;
- **povzeti fabulo** – fabule ne obnavljajte prepodrobno; zajemite zgolj ključne dogodke;
(SSKJ: *fábula -e ž smiselno si sledeči dogodki v literarnem delu*)
- **umestiti odlomek** – povejte, kaj se zgodi prej, kaj pozneje; označite pomen odlomka za razvoj dogajanja;
- **razlagati** – pišite v večstavčnih povedih z odvisnimi ali s prirednimi stavki, v katerih so vezniške besede ker, zato, kajti, če, čeprav itn.;
- **utemeljevati** – posamezne trditve podkrepite s sklicevanjem na besedilo (zelo konkretno: omenite ustrezne situacije, ravnanje književne osebe; tj. namreč za ocenjevalca glavni dokaz, da ste besedilo res prebrali; ne namigujte, ampak izpeljite misel)
- **primerjati** – postavljajte primerjalne trditve, jih zaporedno ali hkratno razložite in utemeljite s konkretnimi podobnostmi in razlikami znotraj enega ali več dogodkov/dejanj/pojavov ...;
- **komentirati** – v polstrokovnem besedilu (tj. v šolskem eseju) objektivno podajte osebno presojo posameznega dogodka, osebe, pojava ipd.

- *V šolskem eseju cenimo:*
 - bogato **besedišče** in ustrezno **terminologijo**;
 - **jasno, jedrnato, konkretno in pojasnjevalno** prikazovanje problema;
 - **medbesedilnost** (primerjave s konkretnimi literarnimi deli) – tj. široko razgledanost;
 - **jezikovno pravilnost in slogovno ustreznost.**

- *Okvirna razporeditev časa:*
 - 40 % za načrtovanje pisanja (= pozorno razgraditi navodila in napisati osnutek);
 - 50 % za tvorjenje besedila;
 - 10 % pregled in popravljanje.

NAČRTOVANJE PISANJA

KONCEPTNI LIST:

- OBVEZEN za pisanje, ne za oceno,
- nanj si strukturiramo pot reševanja problema,
- nanj ne pišemo besedilo in potem samo naredimo čistopis,
- poleg vsebinske zgradbe na njem načrtujemo tudi zunanjo zgradbo – razporeditev odstavkov.

IZNAJDBA:

Določanje **namena**:

- znaš napisati esej kot izraz svoje bralne zmožnosti, lit. znanja in širše sporazumevalne zmožnosti
- znaš to narediti kar najbolje – čim višja ocena

Tema besedila: SKRBNO BRANJE NAVODIL!! Pozornost mora biti usmerjena k:

- načinu razvijanja teme (*predstavite, komentirajte, razložite ...*) – pozornost na veznike!
- vsebini, ki naj jo opišemo, razložimo, predstavimo ... (*tematika, prostor, čas, slog, zgradba, osebe, avtorjev pristop ...*)

- Izpis ključnih besed!!!
- točkovna opredelitev/tabela/primerjalna shema ...

UREJANJE:

Dejavnost, s katero določamo potek oziroma zgradbo besedilo, vsebino uvoda, jedra in zaključka:

- premislek o lastni temeljni ideji, perspektivi gledanja na problem,
- organizacija poprejšnjih odgovorov na ta premislek: postavitve uvoda, razporeditev jedra (odgovorov v odstavke) in zaključek

Miselni vzorec – v središču ali na vrhu izhodiščna misel, okrog ali pod njo nanizamo vsebinske dele jedra ter sklep (zaključno misel), ki ga primerjamo z izhodiščem (uvodom).

POMEN UVODA IN ZAKLJUČKA

UVOD:

- Napoved piščeve namere (kaj bo predmet mojega pisanja), postavitev temeljnega vprašanja,
- Oblikovanje vodilne misli, zamisli, problema, stališča o problemu (kaj je pomembnejše, kako jaz vidim, kako bom pojasnil dani problem)

* Lahko tudi: širša osvetlitev teme (umestitev, oznaka besedi, zapis lastnega pogleda na prebrana besedila, na avtorja, na aktualno sprejetost besedil, zapis kritiške sodbe ...) – daljši zapis sodi v jedro

ZAKLJUČEK:

- Povzetek tega, kar je pisec po lastnem mnenju v eseju dokazal, kako se je opredelil do problemov, kako je uresničil svoj načrt.
- Dobro je pustiti še odprte možnosti – smer nadaljnjega razmišljanja, kaj ni rešeno, kaj bi bilo še zanimivo reševati ...

UBESEDILJENJE: (polovica časa) izberemo ustrezne besede in slovnične vzorce za pretvorbo v besedil. Pri tem upoštevamo

NAČELA DOBREGA SPOROČANJA:

- Sporočamo le tisto, kar dobro poznamo.
- Upoštevamo okoliščine sporočanja – čas, kraj in naslovnika.
- Pazimo na jedrnatost.
- Pazimo na slogovno živost.
- Skrbimo za jezikovno pravilnost.
- Pazimo tudi na oblikovno urejenost zapisanega.

POPRAVLJANJE BESEDILA: (zadnjih 10 odstotkov časa)

- Popravi pravopisne in slovnične napake!!!
- Postavi se v vlogo bralca ocenjevalca
- Izogibaj se malodušju («saj je vse zanič»)
- Nikakor ne spreminjaj večjih delov besedila.

DEJAVNOSTI (TAKSONOMSKE STOPNJE) ESEJSKEGA RAZMIŠLJANJA IN IZRAŽANJA

- **DOŽIVLJajsKA INTERPRETACIJA** (doživljajsko odzivanje na prebrano besedilo: čutno – čustveno – miselno – domišljijsko celostno)

Navodila: predstavite, opišite, pojasnite, kako si predstavljate, kako doživljate, podajte doživljajski komentar ...

- 1. stopnja: posplošena, klišejska ubeseditev
 - 2. stopnja: bolj osebno obarvano izražanje doživetja, komentar, vpletanje konkretnih dogodkov, oseb, prizorišč iz besedila v lastne predstave
 - 3. stopnja: izvirno, domišljijsko ustvarjanje novih podob
 - 4. stopnja: ustvarjalna, domišljijaska aktualizacija, predvidevanje, ustvarjanje novega besedila (spreminjanje prostora in časa, perspektive, jezikovne zvrsti, vrste besedila ...)
- **VREDNOTENJE:** je nepogrešljiva sestavina esejskega pisanja. Bralčev odgovor na vprašanje *Kako ocenjujem prebrano besedilo in se opredeljujem do njega (v primerjavi z drugimi), čemu dajem prednost, zakaj?*

Navodila: vrednotite, presodite, kaj menite, kako je po vašem mnenju, utemeljite svojo oceno, podajte vrednostni komentar ...

- 1. stopnja: skopo, komaj nakazano, stereotipno oz. moralistično opredeljevanje, navajanje komaj enega (posplošenega) razloga.
 - 2. stopnja: razvitejša, bolj argumentirana presoja, navajanje več razlogov v besedilu in zunaj njega, vpletanje delov besedila, sklicevanje na dodatna mnenja
- **POZNAVANJE BESEDILA IN CELOSTNO RAZUMEVANJE NJEGOVEGA POTEKA** – bralec odgovarja na vprašanja: *Kaj se dogaja v besedilu, o čem govori, kdo nastopa, kje se godi, zakaj se je zgodilo?*

Navodila: povzemite zgodbo, predstavite glavno dogajanje, povzemite značilnosti prizorišča ...

- 1. stopnja: skopo, površinsko obnavljanje – razkriva površno branje, pisec besedila ne pozna dobro
- 2. stopnja: širše, podrobnejše obnavljanje ali skrčeno povzemanje

- besedilo je potrebno zelo dobro poznati; znati razumeti, izbrati, pojasniti povezanost med sestavinami besedila (potek dogajanja, razlika med zgodbo in pripovedjo, motivacija za ravnanje oseb, menjava krajev ...)

- kratka, navadno skrčena obnova (povzetek), ki jo pisec lahko pokomentira, doda kakšno svojo predstavo; živost (!)

- **ANALIZA (RAZČLENJEVANJE) BESEDILA** – odgovarjanje na temeljno vprašanje: *Kako je besedilo zgrajeno oziroma sestavljeno? (Katere sestavine vsebine/oblike so značilne za besedilo? Kako so med sabo povezane, kako učinkujejo)*

Navodila: Kakšna je oseba? Kako je prestavljen prostor dogajanja? Katere slogovne značilnosti ima besedilo? Katera sredstva ustvarjajo dramatično napetost? Razložite, v čem se razlikujeta prvi in drugi del besedila.

- Analiza posameznosti: **V baladi so dialog, štirivrstične kitice in rima.*
- Analiza odnosov (!!): **Dialog, vzkliki, pogosta ločila, prepletanje napetih dogodkov, vse to pripomore k dramatičnosti balade.*

- z analizo pisec dokaže, da zna razstaviti celoto na smiselne dele, razume odnose med njimi, razlikuje glavne in stranske motive, razlaga, s čim je avtor dosegel določen učinek.

- **PRIMERJANJE** – odgovarjanje na vprašanje: *Kakšne so podobnosti/razlike med sestavinami istega besedila/različnih besedil?*

Navodila: *primerjajte osebi ...; katero delo je bolj prepričljivo ...?*

- Posplošena primerjava – primerjalna trditev se razlaga skopo, zgolj z enim členom
- Razvita primerjava – preplet več trditev in razlag

- je temeljna sestavina RAZPRAVLJALNEGA eseja; navajanje, kaj imajo primerjalni elementi skupnega oz. različnega, nato trditev čim prepričljiveje razložiti in ponazoriti s primeri.

- **UVRŠČANJE PREBRANIH BESEDIL V LITERARNOZGODOVINSKE ALI LITERARNOTEORETSKE KATEGORIJE**

V katero obdobje, smer, fazo avtorjevega ustvarjanja, motivno tematski, idejni, zvrstno vrstni, slogovni okvir ... se uvršča določeno besedilo? Kako so ga sprejemali bralci, kritiki, strokovnjaki včasih in kako danes?

Navodila: V katerem času je nastalo besedilo ... Utemeljite, zakaj gre za modernistični roman ...

- Zgolj reprodukcija usvojenega znanja.
- Pripadnost besedila določeni kategoriji (času, zvrsti, slogu) argumentira z lastnostmi besedila.

- **JEZIKOVNO IZRAŽANJE**

- Dosledno, v skladnji in besedišču ustrezno ter besedilno koherentno razvijanje posameznikovih trditev («izražanje v celih stavkih»)
- Raba temeljnih strokovnih izrazov za poimenovanje sestavin teksta in konteksta.